

הדרך היומני

עלון יומני ללומדי הדרך היומני יו"ל ע"י "מדרשית הדרך היומני פ"ת"

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

מסכת עבודה זרה - ט

❖ **שאלתי** (ביו"ט א של סוכות תשע) את הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א, ופסק שניתן לכתוב בחול המועד את העלון למען הגדלת התורה ולהאדירה. השינויים שבעריכה מחמת שאינם מוגדרים לדבר הנצרך במועד.

סיכום הדרך

נושא היום: דברים של עכו"ם המותרים באכילה.

דברים של עכו"ם המותרים באכילה, חלב שנחלב ע"י גוי וישראל רואה. **ומבואר בברייתא** שאף באופן שאין הישראל עומד ורואה אלא אף ביושב, אין חוששים שיערב דבר טמא כיוון שמפחד הגוי. **דבש**, אין לחוש לתוספת יין כיוון שמקלקל. אין לחוש לבישול עכו"ם כיוון שנאכל חי. אין חשש בליעה בכלי משום נותן טעם לפגם. **אשכול ענבים** אע"פ שמטטף המיץ לא מוכשרים לקבל טומאה. **ומאמנם הודו הלל לשמאי**, שאם נוטל ענבים כדי לרוכסם בנת הוכשרו לקבל טומאה, **זה דווקא** באופן שצריך את הענבים למשקה, אבל אם אינו צריך את הענבים למשקה אינם מוכשרים. **כבושים** שאין הדרך להניח בהם יין וחומץ, אין חשש של יין נסך. **טרתי**, היינו דג קטן שאינו מרוסק וניתן לבדוק אם יש בו סימני טהרה. **ומבואר בנב"ל** שגיבך ראשו ושדרתו של כל דג. **לדעת ר"ה**, צריך שיוכר ראש ושדרה, **לר"ב** או ראש או שדרה. **וביאר אביי** הגאמר שבימינו הכשרות בדגים "ספיר וקשקשת" הם בדגים הנקראים "אראה" "פלמודא" שאין לסמוך על סימני הראש שהם דומים לדגים טמאים, **אבל** בשאר דגים אפשר לסמוך על סימני הראש.

אמר רב יהודה בשם עולא, נחלקו אם צריך ב' סימנים **או** מספיק באחד, **בנוגע לציר** אבל לגבי חתיכות הדגים עצמם לכו"ע אסור עד שיהא ראש ושדרה ניכר. **אמר רבי זירא** שבתחילה טבל בציר, **וכאשר שמע** את דברי רב יהודה החמיר אף בציר. **אמר ר"פ** להלכה מותרת הטרית דיוקא **באמת** שפולש שראש והשדרה ניכרים **בבדיקה** של כל אחד. **ומאמנם** אם היו כמה חתיכות דגים ומצאו סימני כשרות באחד, הכל טהור. **וכן התיר רשב"ג** בבדיקה של דג אחד כד שלם של דגים שהביא הגוי. **ביאר ר"פ** שדווקא באופן שהדגים מתבהרים אחד לשני, **ולא אומרים** שעל דרך מקרה נראים כמחובר. **ציר של דג** שיש בו דג טמא הנקרא "כילבית" והוא נמצא אך ורק בציר טהור. **ומבואר** שכאשר החבית פתוחה צריך שיהיה בה ב' כילבתית כדי שלא נתלה שהציר טמא והכילבית באה מבחוץ. **עלה של חילתת**, אף אם נמצאו פיוריים אין לחשוש שחתך ועירב, **אלא** מסתבר שהם נפלו מהעלים. **זיתים שהם בכלי ענול**, אפילו שהם רכים מותרים ולא חוששים שיערב בהם שמן. **לרבי יוסי** זיתים השלחין אסורים, הם זיתים רכים מאוד שנופל הגרעין כאשר מחזיקים בשיש חששו שיש בהם יין.

התנבים שנמכרים מהסל שלפני החנווני, אסורים. **אבל** הנמכרים מהאוצר, מותרים. **וכך** "הקפדוסין" של עץ הצלף, **כרישין**, **תפוחים** של עכו"ם, יש חילוק בין הנמכרים מסיפיה או אוצר, **אבל הנמכרים** מלפני החנווני יש לחוש שיערב יין. **פעם היה חולה רבי** ושאל אם יש מי שיעודע חלב דגים של יין תפוחים של גוים, **אמר לו רבי ישמעאל ברבי יוסי** בשם אביו ששתה בזמן שהיה חולה יין תפוחים בן שבעים שנה, ונתרפא. **בדקו** ומצאו עכו"ם שהיה לו 300 גרבי יין תפוחים בן 70 שנה.

וכן לגבי תרומה מכהן החשוד למכור תרומה בתור חולין, מהנמכר לפניו אסור שמא מעורב בה תרומה, **ומהנמכר** מאוצרו או הבא בספינה מותר, שמפחד שמא ישמעו החכמים ויקנסוהו. **ספינה הבאה דגים קטנים לתור סיכיא, ר"ה בר חיינא** יצא לבדוק והתיר על סמך קשקשים שהיו בערימת הדגים, **רבא התפלל** הרי דבר שכיח שיהיה קשקשים באותו מקום מדגים אחרים. **יצא** ספינה מטעמו של רבא שהדגים אסורים. **ומטעמו** של ר"ה בר חיינא יצא קול שהדגים כשרים. **אמר רבי ירמיה מדפתי** שאמר לו רב פפי שהתיר ר"ה בר חיינא רק את הרוטב של הדגים ולא את הדגים עצמם. **אמר רב אשי** שאמר לו רב פפא שאפילו את גופן התיר. **ואמר רב אשי** אינו אוסר מחמת דברי רב פפא, ולא מתיר מצד רב יהודה בשם עולא שנופל לכו"ע אסור ונחלקו בציר.

ישב רב חיינא בר אידא לפני רב אדא בר אבהה ואמר, עכו"ם שהביא וסמך מלאה חבית בציר דגים ונמצאה כאחת מהם, אם החבית פתוחה כולם מותרות שיש לתלות שהייתה הכלבית להלכה. ואם החבית סתומה זאת שנמצאת בה מותרת וכולם אסורות. **ואמר רב חנינא** שמעמית את ההלכה הנזכרת מג' אמוראים שהם כדברים הכתובים בתורה והם רב, שמואל וריו"ח. **אמר רב ברוחב בשם רב**, שקרבי דגים וביצי דגים נקיים רק ממוחה. **באמת** מכה קושייתו של עולא לרבי דוסתי מן בירי, **אמר רבי דוסתאי** שמוחקים "ביצים" שהרי אין ביצים לדגים טמאים שאמרם ברייתא **"דג טמא משרץ, דג טהור מטיל ביצים"**. **לדעת רבי זורא** לא מחקים ויחקן שיש ביצים, **והאמור ברבייתא** ששניהם מטילים ביצים אבל לדג טמא הביצים בוקעות בעודם בגופו. **ותמחה מדוע צריך מומחה** הרי יש סימנים בביצי דגים, אם בצד אחד רחבה ועגולה, ראש אחד חד, טהור. אם שני צדדים רחבים או שני צדדים חדים, טמא. חלבון מבחוץ וחלמון פנימי, טהור. להפך, טמא. **ביאר רבא**, מדובר שהביצים נימוחו לא ניתן לראות את הסימנים. **ולדעת רבי דוסתאי** שמוחקים ביצי דגים, דברי הברייתא שאמרה את הסימנים הכוונה ביחס לקרבי דגים, **ותכנו** הסימנים האלו בשלפוחית האויר של הדג שיהיה רחבה או חדה. **במקום שאין מומחה ביאר רב יהודה** שיכול לסמוך על המוכר אם אומר שהוא מלח. **לדעת ר"נ** רק באופן שאמר שאלו הדגים ואלו הקרביים שהוציא מהם, בדיעת מילחה לא מתיר. **הורה רב יהודה** ל"אדא" השמש שראש קונה בשוק יביר אם המוכר אמר מלחמים והם כשרים מותר.

עיונים על הדרך

"קשקשים" מיקרוסקופיים האם מותרים את הדג?

מבואר בגמ' שיעקר המתיר בסימני כשרות בדגים זה הספיר והקשקשת. לפי המבואר בגמ' בחולין ובש"ע מי שיש לו קשקשת בודאי שיש לו ספיר, אבל לא כל מי שיש לו ספיר בהכרח יש לו קשקשים. ודבר זה בפשטות נרמז לפנינו בסוגיא, שמבואר שהאמוראים הקדושים טיהרו את הדגים מחמת מצאת קשקשים על הבד וכד' ולא נזכר מאומה בקשר לסנפירים.

עכ"פ מבואר שיש עוד סימנים המועילים, ראש רחב ומעוגל. צד זנב חד ומוארך ואינו סימטרי כצד הראש. חוט שידרה. קרביים. שלפוחית מלאה באויר. להלכה כפי הגרסה בש"ך (י"ד פג, ב) ודג שלם אין לסמוך אלא על סימני ספיר וקשקשת ולא להסתמך על סימנים אלו. אבל כל זה לדעת הרמב"ם שהתחייב לסימני ראש ושדרה, וז"ל הרמב"ם "ואם נמצא שם דג שיש לו ראש רחב ושדרה, מותר לחלוטין, וזדאי היה לו קשקשים, אבל אם הדג שלם, ואין אנו רואים בו קשקשים, אין לסמוך אראש ושדרה. והוסיף הש"ך (אות 1) פירוש אם נמצא שם כמה כשהם מלוחים דג שיש לו ראש רחב ושדרה שהוא סימן דג טהור. שהטמא אומר שיש לו שדרה, מותר לאלו דזדאי היו לו קשקשים קודם מליחה ונשרו או נטלו בעת תיקונם. אבל אם הדג שלם בפניו ועדיין לא נמלח אין לסמוך אראש ושדרה להתיר דג זה ולומר שהיו בו קשקשים ונשרו אחר עלייתו מהמים, וכך מצאתי שכתב מרש"ל בפי" דברי הרמב"ם והטור והבאר בפריש"ן וכן פירוש האחרונים ובה נתיישבו דברי הרמב"ם והרשב"א ברייתא.

אבל המחבר השמיט האי דינא דראש ושדרה דאזיל לטעמיה שכי' בב"י דראש ושדרה לא מהני להרמב"ם ורשב"א אלא כשהוא מכיר בטבעית עין בראש ושדרה שהוא ממן דג פלוגי שהוא טהור, וזה לא הוצרך להזכיר שהוא פשוט. וממשיך הש"ך לזון בביאור דברי הרמב"ם והרא"ש שלא כתבו רב"ב ולהקל כהרמ"א.

הביא בפלא"ג (לפינו בווע אה"ת 1) שבאמונה מירשו לנו שלפני חמישים או שישים שנה רצה גדול הדור אחד תנצב"ה להתיר דג אחד הנקרא "קוואפפע", היות וראה במיקרוסקופ, והוא זכוכית מגדיל, שיש לו קשקשים, וכולם קראו תגר על ההיתר, ויצא קול מטעם גדולי הדור לאסור את הדג, ונשתקע ההיתר. כותב הפלא"ג אף שבכל דבר שנהגו בטעות אין כאן איסור משום מה שקיי"ל לדברים שנהגו בהם איסור אי אתה רשאי להתיר בפניהן, א"כ לכאורה יפה התיר אותו גאון את דג ה"קוואפפע" ואף שנהגו בו איסור, היינו משום שלא ידעו שיש לו קשקשת עכ"פ לולי שידעו רבותינו מהו "בארבאט" שהזכיר אותו גאון לא היה אז לחם בשערים במלחמה תנופה. רבותינו הרשב"ם ומהר"ם אגשי צרפת היו ובלשון צרפת דג ה"קוואפפע" נקרא "בארבאט" וכתבו שהוא טהור משמע שכבר ידעו מקשקשיו הקטנים, ואפילו הכי נאסר במנין. אומר הפלא"ג, שבלא הדברים הנזכרים היה מחדש קשקשים הנראים ע"ז, זכוכית מגדלת אינם יכולים להוות סימן כשרות, שהרי בלשון הגמ' בנדה ג, נא, מבואר שקשקים הם כעין "לבוש" דג, ואם לא רואים את הקשקשים אלא בתורת נקודה קטנה היכן יש כאן לבוש. והרי ב' שערות המעידים על גדלות בקטנה, צריך שיהיה אפשר לכוף ראשם לעיקר, ואם ניתן לראות בזכוכית מגדלת מרחש בן גדולה. או מי שאכל חתיכת חלב, שבזכוכית מגדלת נראה שיש בו כזית, האם יש צד שיתייבח מלקות. או בשיעור ד' מינים בלולב, ובכל אותם האיברים שבבהמה שיש שיעור לנקיבה, אין צד שנלך בתר זכוכית מגדלת, דכל מה שנראה כן אינו באמת כפי שנראה - והתורה אמרה לנו רק לסמוך על הדבר הנראה בלי זכוכית" וכו', ומסיים ע"כ יפה כתבו רבותינו שישתקע הדבר ולא יאמר היתר.

ודברי התפא"ג צריכים תלמוד רב, כפי שהקשה התפארת יעקב, שאין חומץ דומה לראיה, בדברים שצריך "שיעור" בודאי לא שייך "להגדיל" את השיעור ע"ז זכוכית מגדלת, שהרי התורה שאמרה שיעורים הלכונים ל"שיעור", לא למה שנראה "כ"שיעור. אבל בדברים שלא צריך בהם שיעור ולא נאמר בהם שיעור, אלא צריך שיהיו בלבד, ואין גודל לעינים ואין מהות לכמותם, א"כ מי אמר שלא מועיל להתבונן בזכוכית מגדלת או במיקרוסקופ לדעת אם יש קשקשים או לא, אם הדבר היה תלוי במסורת ניחא, אבל הדבר היחיד שצריך לדעת

יש או אין, לא שיעור ולא גודל ולא כמות, א"כ חולשת העין לא ידעה אם יש קשקשים, עתה העין רואה, ומדוע לא יאמר היתר לאותו דג. בשי"ת יביע אומר (י"ד, ד, כ אות ב) ד"ה בקולטות של דברי תורה ומיקרוסקופים יש בתוכם שמות הקודש, האם מותר להיכנס בהם למקום הטינופת והאם מותר למוחקם, והביא מש"ת אבן יקרה (ב, לג), שאנו אין לנו בכל מקום אלא מה שעינינו רואות במראה ולא בחידות. והא ראייה שהרי בכל גוף מהבעלי חיים יש בו נקבים דקים טבעיים מעבר לעבר, ואם היינו מסתכלים בכלי שמגדיל הראיה הלא לא תמצא שום בהמה, או חיה ועופה, כיון שאיבריה הפנימיים נקובים מעבר לעבר, אלא זדאי שכל שאינו נראה לעין אדם בלי מגדלת הראות אין לזון עליו. ומביא שיש לדחות ראיתו, שהרי לגבי טריפה, לא אסרה תורה טריפה אלא משום שאינה חיה, וכדכתיב זאת החיה אשר תאכלה, חיה אכול שאינה חיה לא תיכול (חולין מב) ובנקובה בנקבים דקים טבעיים אדרבה זהו חיותה, ולא שייך בזה דין טרפות כלל.

אך כבר כתבו האחרונים, שאין לחוש למה שרואים בזכוכית מגדלת ומיקרוסקופ תולעים ורומשים במים או בחומץ, שאינם נראים לעין אדם כלל וכלל. וכמו שמבואר בבית אדם (כלל לה, מט), שהביא מ"ש בספר הברית, שנותר ש"א" ליון להיות חומץ עירומות ותולעים והמסתכל בזכוכית מגדלת שנקראת מיקרוסקופ יראה כל החומץ מלא תולעים, ולכן אסור לאכול חומץ אפילו ע"י סינון דג בודק מאד, ואין לו תקנה א"כ יבשל החומץ תולה ואח"כ סיננה דרך בנך דק מאד. וכתב ע"ז, שאין לאסור חומץ טעם שהחומץ בכח יש בו תולעים, ש"א"כ לא נאכל ביצים, שהרי כתב בספר הברית שבקשר הביצה נראה אפרות, אלא דבר הבל הוא שלא אסרה תורה מה שבכח אלא מה שיצא לפועל, אלא כוונתו לאסור חומץ שכאשר מסתכלים בו נגד השמש נראים בו תולעים. ע"ש. גם הגר"ש קלוגר בשי"ת ט"ו טעם ודעת תנינא (בקו"א סי' נג) כתב, שאין בדיקה בזכוכית מגדלת מעלה ומורידה, שהרי ידוע מה שאמורים המומחים במים נגיט במים בזכוכית מגדלת נראה בכל מינו תולעים, ומדלגו שגיחתינו על זה, על כרחך שהבדיקה בכלי זה לא מהני כלל אף להחמיר. ע"ש.